

Un Benidorm de poesia

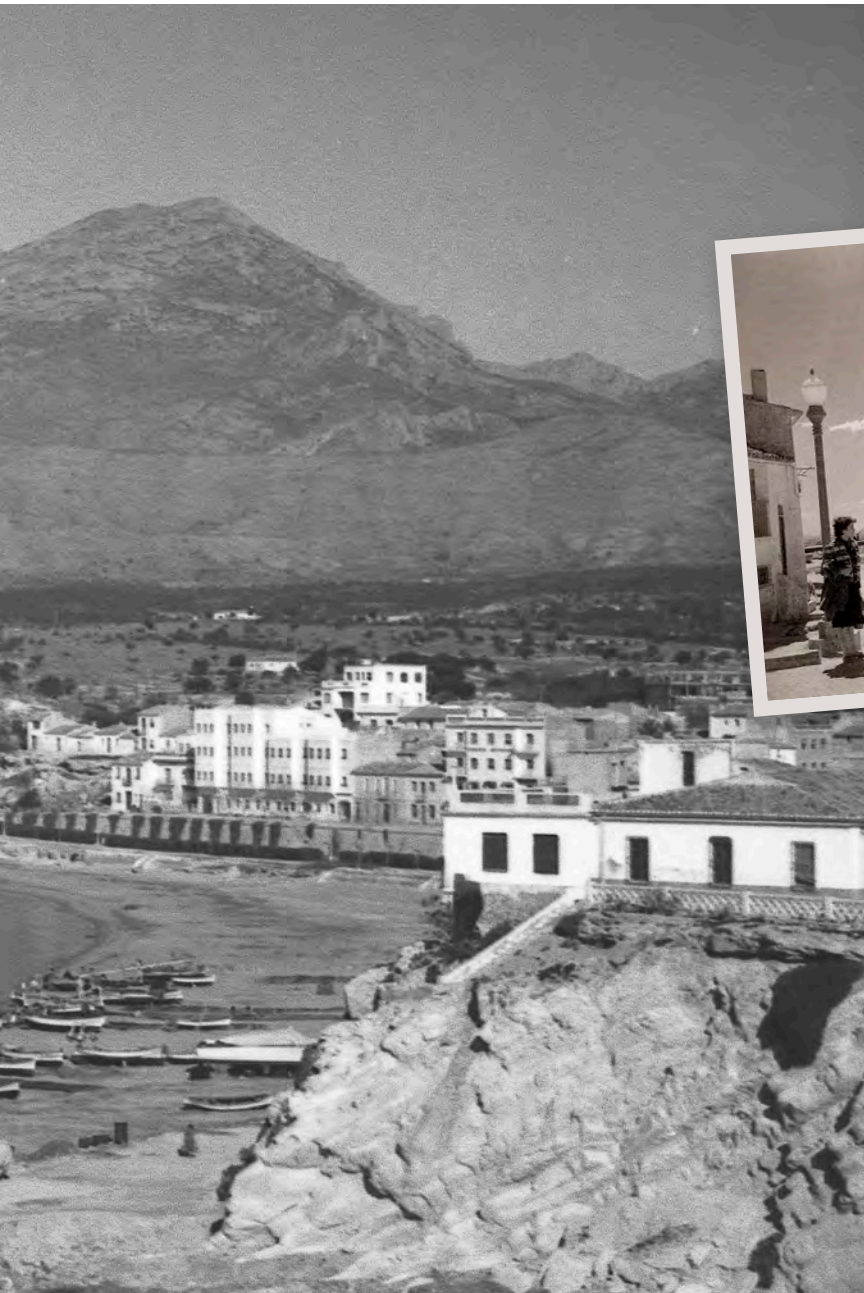
FRANCISCO PÉREZ BAYONA (QUIJCO)

Sí, abans del turisme ja existia Benidorm. De fet, el seu paisatge idíl·lic impactà reconeguts poetes, com el valencià Vicent Andrés Estellés o la nord-americana Sylvia Plath, que hi va fer el viatge de noces. Fins i tot Joan Fuster deixà constància de la pobresa d'un territori al qual només li quedaven el sol i la platja com a taula de salvació.

Text **Sergi Castillo Prats**

Existeix un Benidorm anterior a la bull·losa ciutat turística que avui reuneix a les seues platges milers de persones cada dia. Aquella terra ja llunyana va inspirar en els anys quaranta i cinquanta poetes i escriptors que hi trobaren natura, pau, tranquil·litat i amor. El testimoni d'aquella època dels valencians Vicent Andrés Estellés i Joan Fuster, així com el de la nord-americana Sylvia Plath, ens ofereix un relat idíl·lic, del qual a penes queden petjades i que contrasta amb la imatge actual de la ciutat,

El Puig Campana i la serra de la Cortina des de la platja de Ponent de Benidorm, en 1959. A sota, vista del parc d'Elx i el moll des de l'hotel Ronda, on va allotjar-se Estellés.

FRANCISCO PÉREZ BAYONA (QUICO)

associada a l'urbanisme salvatge, la festa, el descontrol i el vici.

Estellés, Fuster i Plath s'inspiraren de la població que conegueren el 1944, 1954 i 1956, respectivament. Aquesta darrera data coincideix amb el moment en què s'aprova el Pla general d'ordenació urbana (PGOU) que transformà per complet el paisatge amb la irrupció de grans avingudes i gratacels i, també, amb les primeres referències que apareixen en el NO-DO, el gran òrgan de propaganda que ajudà a popularitzar Benidorm

conjuntament amb el Festival Internacional de la Cançó, estrenat en 1959 i símbol de l'inici d'una nova etapa.

Estellés, els pins, les barques...

Vicent Andrés Estellés (Burjassot, Horta, 1924 - València, 1993) va visitar el poble per primera vegada l'agost de 1944 amb motiu dels primers Jocs Florals organitzats pel consistori (exclusivament en castellà), quan encara era un jove molt allunyat del símbol en què es convertiria. Havia publicat en castellà al periòdic *Jornada* i vivia a Madrid, on estudiava a l'Escola Oficial de Periodisme.

Als Jocs Florals de Benidorm va guanyar dos premis, un en l'apartat dedicat a l'apòstol sant Jaume i un altre en l'apartat de temes mariners. Aquells dies s'allotjà en l'Hotel Ronda, encarat al moll i molt a prop del carrer Condestable Zaragoza, on estava el cine en què es lliuraren els guardons el 20 d'agost d'aquell mateix any.

Va ser un estiu molt especial per a Estellés, el qual, amb tan sols vint anys, i segons els seus textos, descobria l'amor. Un any després, el 1945, va tornar i va guanyar de nou la flor natural del certamen. El fruit d'aquelles estades del poeta a la població de la Marina Baixa són deu sonets amb el títol "Benidorm, 1944", publicats l'any 1971 dins del llibre *L'inventari clement*.

Al llarg de la seua trajectòria literària, Estellés faria diferents referències a aquell "primer amor" i a l'idíl·lic escenari, amb diverses poesies arreplegades en la seua obra pòstuma, *Mural del País* →

FRANCISCO PÉREZ BAYONA (OUICO)

La casa de la vídua Mangada, a la primera línia de platja, on van allotjar-se Sylvia Plath i el seu marit, Ted Hughes, en els primers dies del seu viatge de noces a Benidorm.

→ *Valencià*, o en un article a *Las Provincias* signat amb el pseudònim de Roc.

De l'amada diu que era "bruna i esvelta", amb "aquells ulls negres" i "oliosos cabells", i que "ens volíem, l'un al costat de l'altre". Als primers sonets la defineix així: "Una criatura / ja independent i virginal, que mira / amb ulls atònits, amb sorpresa, / mentre la brisa en la cortina, mentre / vaixells per mar, sobre la roca pins". El poeta deixa intuir en la poesia les relacions íntimes amb la xica quan parla d'un "dolor", el qual, "deixe que / faça el seu gust, el seu camí la seua / estranya, pura, absorta voluntat". I continua descrivint el lloc on es trobaven, Benidorm: "Sorgia l'illa com un animal antic. / Entre ametlers i vinyes vivament ens amàvem. / De vegades s'hi veien veles blanques, també. / Avançava la cala plena d'ocells i rames".

El professor Pasqual Almiñana Orozco ha analitzat els textos en el número 18 de la revista *Sarrià*. "En els deu sonets —classificats en dues sèries de cinc— el tema no solament és el record d'una dona que va conèixer sinó també l'espai geogràfic de Benidorm on el va viure", explica. Hi ha al·lusions a "les cadires baixetes a la porta de casa", per a prendre la frescor i de pas xarrar amb el veïnat; o de com "avançaven els carros sense greix a les rodes", antecessors dels vehicles a motor. Estellés utilitza com a material poètic allò quotidià. Parla de les "llums de les barques que pescaven lluny", conegudes com a *tarrafes* a Benidorm i dedicades a la captura de la sardina i l'aladroc.

El poeta reprendrà el tema anys després en el poema "Viatge memorial" dins del llibre *Poe-*

mes esparsos: "Recorde Benidorm tal com el vaig conèixer... Aquells estius i aquells hiverns d'amor / que ara enyores tantíssim, oh rellotges perduts... Tot ho recorde; tot, molt cast, ho rememore, / segueisc camins secrets o galeries." En *Mural del País Valencià*, la seua obra pòstuma, rememora de nou les nits que ha viscut amb l'amada a un Benidorm del qual ja no queda petjada.

El conte de fades de Sylvia Plath

Sylvia Plath (Boston, 1932 - Londres, 1963) és considerada una de les escriptores i poetesses cabdals de la literatura nord-americana del segle XX, i va reeixir en el gènere de la poesia confessional. Patia de depressió i trastorn bipolar, i es va suïcidar als 31 anys. El seu marit, el també escriptor Ted Hughes, va publicar la major part de la seua obra un temps després, cosa que li va permetre un gran reconeixement i premis com el Pulitzer de poesia, a títol pòstum, l'any 1982.

Plath va visitar Benidorm amb el seu marit en el seu viatge de noces, l'estiu del 1956, quan buscaven un lloc de tranquil·litat i inspiració per a escriure i dibuixar. Van viure a la població marinera unes cinc setmanes, des de finals de juliol fins a principis de setembre, primer en una casa llogada a la primera línia de la platja i, després, al cèntric carrer de Tomás Ortuño. En concret, al número 59.

Plath va deixar constància de la seua estada al municipi tant al seu diari personal (*The Journal of Sylvia Plath*) com a les cartes que va enviar a la seua mare (*Letters home; Cartas a mi madre*, en la versió castellana del 2000). El professor Almiñana en va fer un extens estudi a la revista *Sarrià* l'any 2006.

La primera carta comença així: "Por fin hemos encontrado nuestro lugar, nuestra casa... ¡Casi no te lo

creerías si pudieras ver el lugar donde estoy sentada! Lo que ha pasado en estos dos últimos días es como un cuento de hadas y a penas puedo creer que nuestra residencia de verano sobrepase mis más exóticos y locos sueños... Tan pronto como divisé aquel pueblecito... después de una hora de viajar en autobús a través de montes desiertos de arena roja, huertos de olivos y matorrales, todo tan típico y vi aquel mar azul centelleante, la limpia curva de sus playas, sus immaculadas casas y calles —todo, con una pequeña y relumbrante ciudad de ensueño—, sentí instintivamente, igual que Ted, que ese era nuestro lugar..."

L'estada de la parella a Benidorm va acabar a principis de setembre del 1956 i va tindre com

A l'esquerra, dues imatges de la platja de Llevant de Benidorm en els anys cinquanta, abans del boom turístic; a la dreta, el mercat del carrer de Martínez Oriola, en 1959.

FRANCISCO PÉREZ BAYONA (QUIJCO)

FRANCISCO PÉREZ BAYONA (QUIJCO)

FRANCISCO PÉREZ BAYONA (QUIJCO)

a resultat alguns textos de Hughes, un relat sobre la propietària del primer xalet on residiren (*That Widow Mangada*, publicat dins el llibre de narracions curtes *Johnny Panic and the Bible of Dreams* el 1977) i diversos poemes de Plath en els quals retrata fragments de la vida diària del Benidorm dels anys cinquanta. La poetessa es va inspirar en alguns paisatges i costums del poble per a donar vida a alguns dels seus poemes: “Fiesta Melons”, “The Beggars”, “Departure” i “The Net-Menders”.

La crònica de Joan Fuster

Joan Fuster va visitar per primera vegada Benidorm el 13 d'agost del 1954, quan es dirigia a Elx a veure l'assaig del Misteri i en deixà una bona crònica en el seu dietari, allunyada de l'artífici poètic dels dos autors anteriors. La referència a la

dura situació economia local del poble explicaria el futur d'aquest nucli de gent dedicada majoritàriament a la mar: “Benidorm també ha tingut sort com a lloc d'estiueig... El paisatge —després dels arrossos de la Ribera Baixa, dels tarongers de Gandia i de les vinyes de Dénia— fa una impressió de modèstia econòmica bastant accentuada: això fa suposar que el turisme deu haver estat ben rebut”. L'assagista apunta, amb la seua perspicàcia habitual, que les platges de la Marina “i les que segueixen fins a Alacant, són, segons sembla, molt apreciades, més que les de la resta del litoral valencià” (*Dos quaderns inèdits*).

En 1954, quan va dur a terme les primeres observacions sobre Benidorm, Joan Fuster estava en un moment de canvis personals i professionals. Sis anys després, l'escriptor havia evolucionat, i Benidorm, també.

→

Dalt, a l'esquerra, la inauguració de la plaça de la Senyoria amb l'alcalde Pere Zaragoza Orts, Carmen Polo —esposa de Franco— i altres autoritats. A la dreta, l'actriu francesa Pascale Petit davant l'Hotel Delfín, a la platja de Ponent. I a sota, dos fotogrames de la pel·lícula *Alba en América*, rodada a Benidorm el 1951. A la pàgina del costat, la platja de Llevant vista des del Racó de l'Oix.

→ De fet, el 13 d'agost de 1960 va publicar en la revista *Destino* un altre article que és tot un elogi a les iniciatives turístiques que s'han posat en marxa en la població per part de les autoritats. “El caso de Benidorm es ejemplar. Admira comprobar la rapidez, la limpieza y el aplomo con que la gente de este bello lugar del sur valenciano ha realizado la tarea de convertir un paraje agrario absolutamente mediocre, en una feliz oportunidad de turismo veraniego... La tierra sedienta, irremediamente sedienta, no daba para mucho. Y la pesca, el trabajo del mar, tampoco parece que rindiese beneficios excesivos”. Amb aquesta economia tan precària, es comprén, segons Fuster, que el veïnat emigrara. “Pero alguien, hace tiempo, descubrió que existía una opción por explotar para los benidormenses: la playa, el clima, la hospitalidad. El negocio podía ser salvador. Y lo ha sido.”

Fuster lloa la ciutat: “Benidorm es la playa más animada de todo el país valenciano. Ha superado, y con creces, al mismísimo y vecino Alicante, presunta ‘playa de Madrid’”; i fins i tot felicita iniciatives com el Festival de la cançó, amb el seu estil. Afirmar que,

“el tipo de cantables en cuestión es verdaderamente lastimoso”, però afegeix: “la ola de popularidad que el certamen despierta, resulta indiscutiblemente provechosa para el prestigio turístico de Benidorm”.

La part final de la crònica és un elogi de la valencianitat del poble amb una interessant reflexió: “Benidorm ha sabido preservarse en

su clara autenticidad de pueblo valenciano. Esto es importante. El turismo suele tener la pega de inducir a la despersonalización a las poblaciones que suelen vivir de él. Por servilismo o por mimetismo, los autóctonos tienden a desvirtuarse en sí mismos, como si por eso el negocio fuese a rendir más. Afortunadamente,

Benidorm no ha llegado a contaminarse. Es más, parece que hasta se haya intentado hacer algo para resaltar ante los ojos foráneos, el irreductible carácter original de su gente”. El de Sueca lloa que els rètols dels carrers es col·loquen

“en la lengua del país”: “Es como una afirmación de personalidad, de fidelidad a ellos mismos,” expresa.

El benidormer Rafael Alemany, catedràtic de Filologia Catalana de la Universitat d’Alacant, fa valer el text a la *Revista de Festes Patronals de Benidorm* del 2022. Troba “interessants i elogi-oses” les reflexions fetes “just en el moment en què Benidorm iniciava la seua transformació socioeconòmica”. Alemany matisa: “És clar que són reflexions de fa més de mig segle llarg i que no podem assegurar que avui continuaria subscri-vent-les, però val la pena divulgar-les”.

Platges verges, cinema i el bikini

Molts directors de cinema —Isabel Coixet, Bigas Luna, Vicente Aranda o Sáenz de Heredia— s’han sentit atrets pel Benidorm polièdric i bulli- ciós com a escenari de les seues pel·lícules. Molt abans, l’any 1951 la població va ser l’escenari d’una de les grans apostes cinematogràfiques del règim: la superproducció *Alba en América*, dirigi- da per Juan de Orduña i protagonitzada per An- tonio Vilar i Amparo Rivelles. En aquesta ocasió es va elegir l’enclavament pels paisatges verges que ofería, els quals representaven en el film les terres salvatges descobertes per Colom el 1492.

En una altra pel·lícula més recent, el curtme- tratge *Bikini* (dirigit per Óscar Bernàcer i estrenat l’any 2014), es conta com Pere Zaragoza Orts — alcalde de Benidorm entre 1950 i 1966— va viat-

jar en Vespa a Madrid l’any 1952 per a entrevis- tar-se amb Franco i aconseguir que autoritzara, a les platges de la ciutat, l’ús de la peça de bany recentment inventada. L’arquebisbat havia ame- naçat d’excombregar Zaragoza per ser permissiu amb les turistes, però aquest va aconseguir el fa- vor —i l’amistat— del dictador. Des d’aleshores, la dona i la filla de Franco visitarien assíduament la casa dels Zaragoza, convertida en la seua resi- dència a les platges de la mar Mediterrània.

L’escàndol del bikini va donar renom a la població. El 1954, en la seua visita a Benidorm, Fuster queda impactat i escriu al dietari: “Hi hem coincidit a l’hora del bany, i pels carrers del po- ble ens creuàvem amb els estiuejants en *shorts* o en *bikini*, contrastant amb la indumentària pu- dorosa dels indígenes” (*Dos quaderns inèdits*). La impressió de Fuster fou tal que, un any després, li ho contava per carta a Ernest Martínez Ferran- do, escriptor, historiador i director de l’Arxiu de la Corona d’Aragó, i li deia que havia visitat la po- blació “a veure cuixes de banyistes” (*Correspon- dència 3*).

El creixement d’estiuejants va ser constant. Segons l’opuscle *Así será Benidorm* editat per l’Ajuntament en 1955, l’any 1944, en la prime- ra visita d’Estellés, en van ser 5.000. L’any 1954, quan hi va anar Fuster, 12.500. El 2019, Benidorm va rebre més de 16 milions de pernотacions tu- rístiques, una xifra que, a tot l’Estat, tan sols su- peraren Madrid i Barcelona. ●

FRANCISCO PÉREZ BAYONA (QUICCO)

FRANCISCO PÉREZ BAYONA (QUICCO)